

Олексій Андрійович СОЛОВЙОВ

аспірант, Полтавська державна аграрна академія

ORCID ID: 0000-0001-9565-0919

E-mail: Zaunajlo@gmail.com

Надія Миколаївна ШМИГОЛЬ

доктор економічних наук, професор, професор кафедри менеджменту,

НУ «Запорізька політехніка»

ORCID ID: 0000-0001-5932-6580

E-mail: nadezdash@ua.fm

**ПРОФІЛЮВАННЯ МЕНЕДЖМЕНТУ ГАЛУЗЕВОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ В
КОНТЕКСТІ СОЦІО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ**

Соловйов, О. А. Профілювання менеджменту галузевої конкурентоспроможності в контексті соціо-економічного розвитку / Олексій Андрійович Соловйов, Надія Миколаївна Шмиголь // Український журнал прикладної економіки. – 2020. – Том 5. – № 4. – С. 361 – 367. – ISSN 2415-8453.

Анотація

Вступ. Постійний науковий інтерес до проблеми менеджменту конкурентоспроможності галузей промисловості в контексті соціо-економічного розвитку викликаний їх значним впливом на економіку України в цілому. Проведення попереднього ґрунтовного аналізу наукових робіт щодо визначення поняття галузевої конкурентоспроможності дозволило обґрунтувати головні напрями оцінки та сформувані відповідні множини факторів, що входять до їх складу.

Метою статті є профілювання конкурентоспроможності промислових видів економічної діяльності за обраною множиною факторів з метою забезпечення сталого розвитку на основі пріоритетних напрямів державного управління.

Результати. Сформовано систему показників для оцінки рівня галузевого соціально-економічного розвитку, що дозволяють оцінити конкурентні переваги або причини відставання того чи іншого сектору економіки. Для економічного обґрунтування пріоритетних напрямів розвитку промисловості необхідно за визначеною системою показників дати узагальнену оцінку її переваг перед іншими галузями та акцентувати увагу на причинах відставання з метою їх усунення. За кожним промисловим видом економічної діяльності було побудовано відповідний профіль конкурентоспроможності у вигляді пелюсткових діаграм на основі ранжування. До пріоритетних напрямів розвитку галузей промисловості належать: обмеження ролі державних та боротьба з недержавними монополіями; створення сприятливого інвестиційного клімату; практичне впровадження засад циркулярної економіки; досягнення фінансового благополуччя у постачанні електроенергії, газу, пари, води, каналізації та поводженні з відходами потребують жорсткої оптимізації витрат та підвищення цін на вказані послуги.

Висновки. Науковою новизною даної роботи є складання профілей конкурентоспроможності промислових видів економічної діяльності за визначеною множиною факторів для забезпечення сталого розвитку на основі пріоритетних напрямів державного управління, що на відміну від існуючих, не містить недоліків суб'єктивізму, пов'язаних з використанням інтегральних показників для узагальнення результатів багатфакторного порівняльного аналізу.

Ключові слова: галузева конкурентоспроможність, менеджмент, економічний розвиток, профілювання конкурентоспроможності

Oleksii SOLOVYOV

Postgraduate, Poltava State Agrarian Academy

Nadiia SHMYGOL

Doctor of Economics, Professor, the Department of Management, «Zaporizhzhya Polytechnic»
National University

**PROFILING OF INDUSTRIAL COMPETITIVENESS MANAGEMENT IN THE CONTEXT OF
SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT**

Abstract

Introduction. *The constant scientific interest to the problem of the industrial competitiveness management in the context of socio-economic development is caused by their significant impact on the economy of Ukraine as a whole. Many scientists have paid attention to this issue in their work. Carrying out a preliminary thorough analysis of scientific work on the definition of the concept of industrial competitiveness, allowed us to justify the main directions of evaluation and to form the appropriate set of factors that are part of them.*

The purpose of the article is to profile the competitiveness of industrial economic activities by a selected set of factors in order to ensure sustainable development on the basis of priority areas of public administration.

Results. *We have formed a system of indicators to assess the level of sectoral socio-economic development, which allows us to assess the competitive advantages or reasons for the lag of a particular sector of the economy. To justify economically the priority areas of industrial development, it is necessary to give a generalized assessment of its advantages over other industries and focus on the causes of the lag, in order to eliminate them. For each industrial type of economic activity, a corresponding competitiveness profile was built in the form of petal charts based on ranking. Therefore, the priority areas for the development of industries, in order to increase their competitiveness, include: limiting the role of state and combating non-state monopolies; creating a favorable investment climate; practical implementation of the principles of circular economy; achieving financial well-being in the supply of electricity, gas, steam, water, sewerage and waste management requires, which need, firstly, strict cost optimization, and, secondly, higher prices for these services.*

Conclusions. *The scientific novelty of this work is to compile profiles of competitiveness of industrial economic activities based on a certain set of factors, in order to ensure sustainable development in the priority areas of public administration, which, unlike existing ones, does not contain the shortcomings of subjectivism, connected to generalization of the results of multifactor comparative analysis.*

Key words: *industrial competitiveness, management, economic development, competitiveness profiling.*

JEL classification: L6; L16; M2

Вступ

Постійний науковий інтерес до проблеми менеджменту конкурентоспроможності галузей промисловості в контексті соціо-економічного розвитку викликаний їх значним впливом на економіку України в цілому. Увагу даному питанню в своїх роботах приділяли такі науковці, як: П. Друкер, Л. Запара, Л. Оболенцева, М. Портер, І. Пушкарчук, Я. Ромусік та інші [1-13], що зумовлює його актуальність. Проведення попереднього ґрунтовного аналізу наукових робіт щодо визначення поняття галузевої конкурентоспроможності дозволило нам обґрунтувати головні напрями оцінки та сформуванати відповідні множини факторів, що входять до їх складу. В роботі запропоновано вимірювати її за ринковою позицією, рівнем соціально-економічного розвитку та майновим станом й фінансовим благополуччям суб'єктів господарювання.

Мета та завдання статті

Головним завданням даного дослідження є профілювання конкурентоспроможності промислових видів економічної діяльності за обраною множиною факторів з метою забезпечення сталого розвитку на основі пріоритетних напрямів державного управління.

Виклад основного матеріалу дослідження

Перш за все, розглянемо методичні основи побудови показників конкурентоспроможності галузей за їх ринковою позицією.

1. Ємність внутрішнього ринку EP , або сукупний річний обсяг спожитої продукції за існуючого рівня цін та його динаміка.

2. Експортоорієнтованість. EO В умовах стагнації внутрішнього ринку єдиним джерелом швидкого зростання вітчизняної промисловості є розвиток її експортного потенціалу.

3. Імпортонезалежність. IN З макроекономіки відомо, що згідно з принципом порівняльних переваг, максимальний виробничий ефект в умовах відкритої ринкової економіки можна отримати лише у випадку, якщо кожна галузь буде концентрувати свої зусилля на тих видах діяльності, де має порівняльні переваги.

До складу показників галузевої конкурентоспроможності за рівнем соціально-економічного розвитку входять:

1. Частка доданої вартості $ЧДВ$.

2. Легкість входження в галузь. $ЧМП$, $ЧСП$ – відповідно, частки малих та середніх підприємств у сукупному випуску продукції.

3. Ефективність факторів виробництва $ФВ$, $ПП$ – відповідно, фондівдача та продуктивність праці.

4. Фактори соціального розвитку.

5. Рівень інвестиційної активності. $КІ$ – обсяги капітальних інвестицій підприємств.

6. Еколого-економічна ефективність ($КЕЕ$).

Таким чином, нами було сформовано систему показників для оцінки рівня галузевого соціально-економічного розвитку, що дозволяють оцінити конкурентні переваги або причини відставання того чи іншого сектору економіки.

До складу показників галузевої конкурентоспроможності за майновим станом та фінансовим благополуччям суб'єктів господарювання увійшли:

1. Коефіцієнт поточної ліквідності ($КЛЛ$). Важливою складовою ритмічної роботи промислових підприємств є їх платоспроможність, тобто здатність своєчасно погашати заборгованість, що утворюється в ході господарської діяльності.

Єдиним внутрішнім джерелом галузевого розвитку, в умовах обмежених зовнішніх інвестицій, є прибуток підприємств, обсяг якого залежить від швидкості обігу капіталу та ефективності його використання.

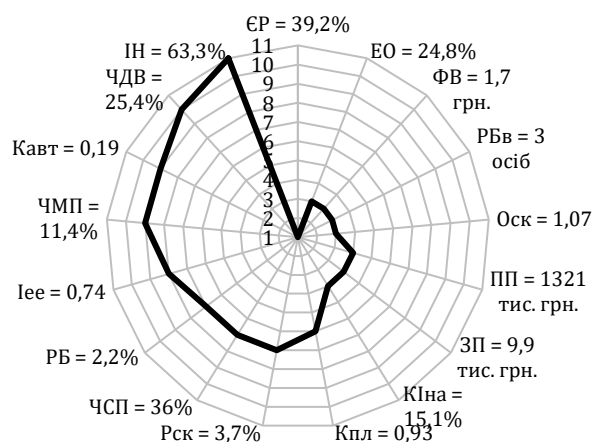
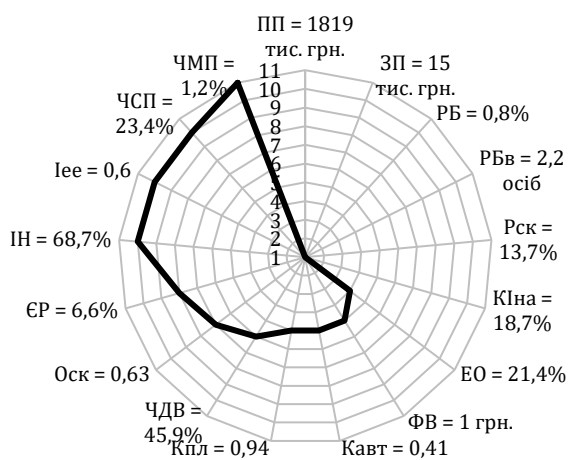
2. Показник обіговості сукупного капіталу ($ОСК$). Обіговість вимірюється відношенням обсягу отриманого у звітному періоді доходу до сумарної величини власного й позикового капіталу та повинна максимізуватися.

3. Показник рентабельності сукупного капіталу ($РСК$) характеризує ефективність використання залученого в обіг власного та позикового капіталу його можливістю генерувати прибуток. На відміну від попередніх, даний показник може приймати від'ємні значення, що свідчить про збиткову діяльність суб'єктів господарювання.

4. Коефіцієнт фінансової автономії ($КАВТ$). З огляду на фінансовий важіль, недооцінка ролі позикового капіталу може призводити до зниження доходності сукупного капіталу компанії. Проте, фінансова стійкість буде досягатися лише у випадку достатнього обсягу власного капіталу, який вимірюється коефіцієнтом фінансової автономії та повинен максимізуватися.

Для економічного обґрунтування пріоритетних напрямів розвитку промисловості необхідно за визначеною системою показників дати узагальнену оцінку її переваг перед іншими галузями та акцентувати увагу на причинах відставання з метою їх усунення. Задля цього за кожним промисловим видом економічної діяльності було побудовано відповідний профіль конкурентоспроможності у вигляді пелюсткових діаграм на основі ранжування. Вказана діаграма для добувної промисловості та розроблення кар'єрів наведена на рис. 1.

Всі показники, що увійшли до складу запропонованої методики оцінки, були упорядковані за галузевими ознаками. В результаті, чим меншою є площа окресленого на діаграмі профілю, тим більш конкурентоспроможною є дана галузь у порівнянні з іншими секторами вітчизняної економіки. Водночас пелюсткова діаграма наочно дозволяє оцінити переваги та відставання досліджуваної галузі у ринковому та соціально-економічному розвитку, а також у фінансовому благополуччі її підприємств.

ПП – Продуктивність праці; *ЗП* – Рівень заробітної плати; *РБ* – Безробіття;
РБв – Безробітні на 1 вакансію; *Рск* – Рентабельність сукупного капіталу; *КІна* – Інвестиційна активність; *ЕО* – Експортоорієнтованість; *ФВ* – Фондовіддача; *Кавт* – Коефіцієнт автономії;
Кпл – Поточна ліквідність; *ЧДВ* – Частка доданої вартості; *Оск* – Обіговість сукупного капіталу;
ЄР – Ємність ринку; *ІН* – Імпортонезалежність; *Іе* – Еколого-економічна ефективність;
ЧСП – Частка середніх підприємств; *ЧМП* – Частка малих підприємств

Рис. 1. Профіль конкурентоспроможності добувної промисловості та розроблення кар'єрів за даними 2019 р.

Рис. 2. Профіль конкурентоспроможності переробної промисловості за даними 2019 р.

Що стосується добувної промисловості, основними резервами зростання її конкурентоспроможності є відхід від домінування державних монополій та створення умов для розвитку малого й середнього підприємництва. Критичною є ситуація з еколого-економічною ефективністю в галузі, зокрема, за рахунок утворення значних обсягів неутилізованих відходів. Також слід звернути увагу на розвиток власного видобутку енергоресурсів та корисних копалин з метою збільшення імпортонезалежності. У переробній промисловості спектр нагальних проблем є набагато ширшим, рис. 2.

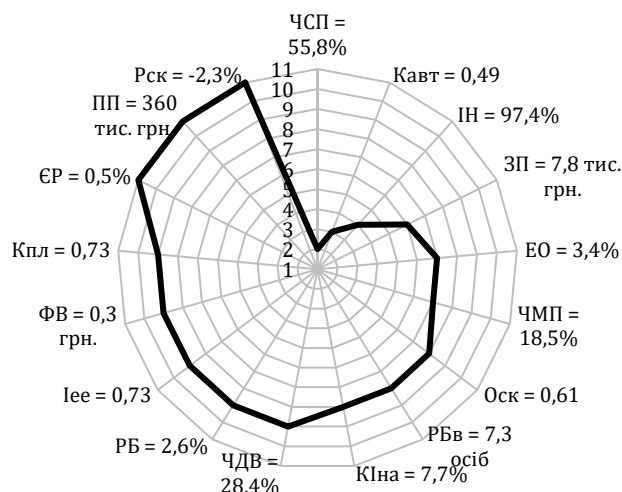
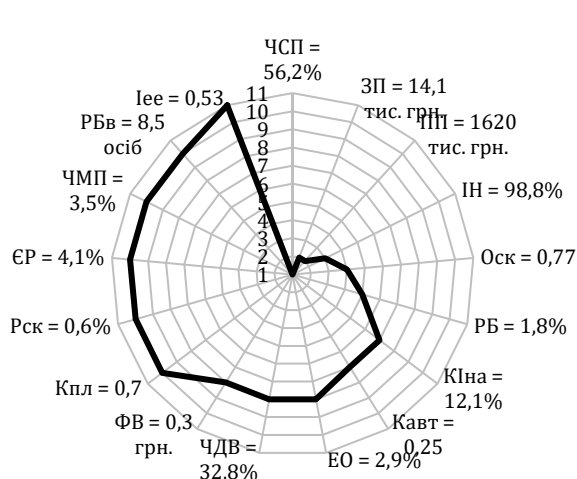
Низький середній рівень конкурентоспроможності кінцевої продукції переробки не дозволяє виробникам підіймати ціни на продукцію власного виробництва вище ринкових, що зумовлює низьку частку доданої вартості. Оскільки технологічне переоснащення за рахунок власних джерел інвестування є проблематичним через їх обмежений обсяг, на державному рівні необхідно створювати умови для залучення зовнішніх інвестицій.

Підтвердженням вказаної проблеми є найвища імпортозалежність галузі від високотехнологічної продукції у порівнянні зі всією економікою. Низький рівень

еколого-економічної ефективності зумовлений атмосферними викидами діоксиду вуглецю у машинобудуванні та металургійному виробництві.

Високий рівень монополізації на найбільшому ринку в Україні та непрозорі умови вступу до нього унеможливають розвиток малого та середнього бізнесу. Одночасно із цим, переробна промисловість практично не має доступу до кредитних ресурсів, оскільки коефіцієнт автономії, за даними 2019 р. становив 0,25. Це означає, що джерелами фінансування господарської діяльності на 75% є позиковий капітал.

Наступним видом економічної діяльності є постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря, профіль якого наведений на рис. 3.

ІП – Продуктивність праці; **ЗП** – Рівень заробітної плати; **РБ** – Безробіття; **РБв** – Безробітні на 1 вакансію; **Рск** – Рентабельність сукупного капіталу; **КІна** – Інвестиційна активність; **ЕО** – Експортноорієнтованість; **ФВ** – Фондовіддача; **Кавт** – Коефіцієнт автономії; **Кпл** – Поточна ліквідність; **ЧДВ** – Частка доданої вартості; **Оск** – Обіговість сукупного капіталу; **ЄР** – Ємність ринку; **ІН** – Імпортоналежність; **Іее** – Еколого-економічна ефективність; **ЧСП** – Частка середніх підприємств; **ЧМП** – Частка малих підприємств

Рис. 3. Профіль конкурентоспроможності постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря за даними 2019 р.

Рис. 4. Профіль конкурентоспроможності водопостачання, каналізації та поводження з відходами за даними 2019 р.

Дана галузь є одним з основних забруднювачів атмосферного повітря та води в Україні, незважаючи на ємність ринку, що складає лише 4,0%. Тому природоохоронні заходи повинні бути головним пріоритетом.

З іншого боку, підприємства даного сектору мають проблеми з фінансовим благополуччям. Від'ємний рівень рентабельності сукупного капіталу свідчить про збиткову діяльність, що вже призвело до погіршення ліквідності балансу. Тому обґрунтоване підвищення цін на продукцію галузі є необхідним.

Аналогічні проблеми мають підприємства водопостачання, каналізації та поводження з відходами, рис. 4.

Висока частка необоротних активів, що складає 71%, зумовлена галузевою специфікою. Проте, це негативним чином впливає на фондовіддачу. Також маємо один з найвищих рівнів зареєстрованого безробіття та найнижчу по економіці продуктивність праці. Тобто, ринок праці є перенасиченим, а трудові ресурси потребують перекваліфікації.

З урахуванням вищесказаного, до пріоритетних напрямів розвитку галузей промисловості, з метою зростання їх конкурентоспроможності, належать:

– створення сприятливого інвестиційного клімату для забезпечення швидкого технологічного розвитку, зростання ресурсоефективності та зменшення імпортозалежності;

– обмеження ролі державних та боротьба з недержавними монополіями для формування ринку чистої конкуренції та залучення малого й середнього бізнесу у переробну промисловість й добування;

– практичне впровадження засад циркулярної економіки, що передбачають кардинальне вирішення проблеми еколого-економічної ефективності шляхом зменшення шкоди навколишньому середовищу та повторного використання відходів;

– досягнення фінансового благополуччя у постачанні електроенергії, газу, пари, води, каналізації та поводженні з відходами потребують, по перше, жорсткої оптимізації витрат, по-друге, підвищення цін на вказані послуги. Тому державне управління повинно, з одного боку, забезпечити вільне ринкове ціноутворення на вказані послуги, а з іншого – надати адресну соціальну підтримку населенню.

Висновки та перспективи подальших досліджень

Науковою новизною даної роботи є складання профілей конкурентоспроможності промислових видів економічної діяльності за визначеною множиною факторів з метою забезпечення сталого розвитку на основі пріоритетних напрямів державного управління, що на відміну від існуючих, не містить недоліків суб'єктивізму, пов'язаних з використанням інтегральних показників для узагальнення результатів багатофакторного порівняльного аналізу.

Список літератури

1. Друкер П.Ф. Задачи менеджмента в XXI веке. М.: Издательский дом "Вильямс", 2004. 272 с.
2. Запара Л.А. Основні підходи до управління: еволюція і перспективи. *Агросвіт*. 2015. № 20. С. 16-22.
3. Оболенцева Л.В. Конкурентоспроможність промисловості як напрям економічної політики. *Соціальна економіка*. 2017. № 2. С. 48-52.
4. Портер М. Конкурентная стратегия. Методика анализа отраслей и конкурентов. 3-е изд.; Пер. с англ. М.: Альпина Бизнес Букс, 2007. 453 с.
5. Пушкарчук І.М. Механізми підвищення конкурентоспроможності промисловості як основа фінансової стабілізації регіональної економіки. *Ефективна економіка*. 2016. № 3. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2016_3_40
6. Ромусік Я.В. Конкурентоспроможність промисловості України: стан та засоби підвищення. *Економіка промисловості*. 2010. № 4. С. 53-60.
7. Zavidna L., Makarenko P.M., Chepurda G., Lyzunova O., Shmygol N. Strategy of innovative development as an element to activate innovative activities of companies. *Academy of Strategic Management Journal*. 2019. Volume 18, Issue 4. URL: <https://www.abacademies.org/articles/strategy-of-innovative-development-as-an-element-to-activate-innovative-activities-of-companies-8385.html>
8. Perevozova I., Shmygol N., Tereshchenko D., Kandahura K., Katerna O. Introduction of creative economy in international relations. *Aspects of development security Journal of Security and Sustainability*. 2019. Issues, 9(1), pp. 139–154.
9. Шмиголь Н.М., Антонюк А.А., Нестеренко А.А. Роль і місце аналізу виробничих запасів у системі управління ресурсним потенціалом підприємства. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*. 2015. № 5. С. 102-106.
10. Шмиголь Н. М., Монастирська Д. С., Антонюк А. А. Сучасні тенденції в організації оплати праці в зарубіжних країнах у розрізі систем оплати праці. *Держава та регіони. Серія : Економіка та підприємництво*. 2016. № 2. С. 71-75.
11. Shmygol, N., Cherniavska, O., Pulina, T., Zavgorodniy, R. Economic assessment of the implementation of the resource-efficient strategy in the oil and gas sector of the economy on the basis of distribution of trade margins between extracting and processing enterprises. *Polityka Energetyczna*, 2020, №3(3), pp. 135–146.

12. Shmygol, N., Schiavone, F., Trokhymets, O., Zavgorodniy, R., Vorfolomeiev, A. Model for assessing and implementing resource-efficient strategy of industry. *CEUR Workshop Proceedings*. 2020, № 2713, pp. 277–294.
13. Shmygol N., Galtsova O., Varlamova I. Developing a methodology to assess the environmental and economic performance index based on international research to resolve the economic and environmental problems of Ukraine. *Baltic Journal of Economic*. 2018. № 4. C. 366-375.

References

1. Druker, P.F. (2004). *Zadachi menedzhmenta v HHI veke*. [Management tasks in the XXI century]. Izdatel'skij dom "Vil'jams". Moscow. Russia.
2. Zapara, L. A. (2015). «Basic approaches to management: evolution and prospects». *Ahrosvit*. № 20, pp. 16-22.
3. Obolentseva, L. V. (2017). «Competitiveness of industry as a direction of economic policy». *Sotsial'na ekonomika*. № 2, pp. 48-52.
4. Porter, M. (2007). *Konkurentnaja strategija. Metodika analiza otraslej i konkurentov*. [Competitive strategy. Methods of analysis of industries and competitors]. 3rd ed.; Translated from English. Al'pina Biznes Buks. Moscow. Russia.
5. Pushkarchuk, I.M. (2016). Mekhanizmy pidvyschennia konkurentospromozhnosti promyslovosti iak osnova finansovoi stabilizatsii rehional'noi ekonomiky. [Mechanisms for increasing the competitiveness of industry as a basis for financial stabilization of the regional economy]. *Efekty`vna ekonomika*. [Effective economy]. (electronic journal). № 3. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2016_3_40
6. Romusik, Ya.V. (2010). «Competitiveness of Ukrainian industry: state and means of improvement». *Ekonomika promyslovosti*. № 4, pp. 53-60.
7. Zavidna, L., Makarenko, P.M., Chepurda, G., Lyzunova, O., Shmygol, N. (2019). Strategy of innovative development as an element to activate innovative activities of companies. *Academy of Strategic Management Journal*. Volume 18, Issue 4. Available at: <https://www.abacademies.org/articles/strategy-of-innovative-development-as-an-element-to-activate-innovative-activities-of-companies-8385.html>
8. Perevozova, I., Shmygol, N., Tereshchenko, D., Kandahura, K., Katerna, O. (2019). Introduction of creative economy in international relations. *Aspects of development security Journal of Security and Sustainability*. Issues, 9(1), pp. 139–154.
9. Shmyhol', N.M., Antoniuk, A.A., Nesterenko, A.A. (2015). «The role and place of analysis of inventories in the management system of resource potential of the enterprise». *Derzhava ta rehiony. Serii: Ekonomika ta pidpriemnytstvo*. № 5, pp. 102-106.
10. Shmyhol', N. M., Monastyr'ska, D. S., Antoniuk, A. A. (2016). «Modern trends in the organization of wages in foreign countries in terms of wage systems». *Derzhava ta rehiony. Serii : Ekonomika ta pidpriemnytstvo*. № 2, pp. 71-75.
11. Shmygol, N., Cherniavska, O., Pulina, T., Zavgorodniy, R. (2020). Economic assessment of the implementation of the resource-efficient strategy in the oil and gas sector of the economy on the basis of distribution of trade margins between extracting and processing enterprises. *Polityka Energetyczna*, №3(3), pp. 135–146.
12. Shmygol, N., Schiavone, F., Trokhymets, O., Zavgorodniy, R., Vorfolomeiev, A. (2020). Model for assessing and implementing resource-efficient strategy of industry. *CEUR Workshop Proceedings*. № 2713, pp. 277–294.
13. Shmygol N., Galtsova O., Varlamova I. (2018). Developing a methodology to assess the environmental and economic performance index based on international research to resolve the economic and environmental problems of Ukraine. *Baltic Journal of Economic*. № 4. C. 366-375.

Стаття надійшла до редакції 21.09.2020 р.